

Universiteit
Leiden

The Netherlands

Boekbespreking

Moor, J.A. de

Citation

Moor, J. A. de. (1986). Boekbespreking. *Leidschrift : Indonesia 1900-1958*, 2(May), 101-106. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/72775>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/72775>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Boekbespreking

Een boek, oorspronkelijk verschenen in Jakarta in 1960, vervolgens in een Engelse vertaling met annotaties in New York in 1972, en nu dan in het Nederlands bij Kok in Kampen (1985), moet dat nog worden besproken? Dan mag het wel iets bijzonders zijn. En inderdaad, het is een bijzonder boek. Het gaat om T.B. Simatupang's *Het laatste jaar van de Indonesische Vrijheidsstrijd, 1948-1949*, zoals de Nederlandse vertaling/bewerking getiteld is.¹ De oorspronkelijke titel luidt *Laporan dari Banaran*, "Bericht uit Banaran", het gehucht in de bergen waar Simatupang in 1948 enkele maanden verbleef, nadat de Nederlandse troepen tijdens de 'Tweed. Politionele Actie' Yogyakarta hadden ingenomen en de Republikeinse strijdkrachten zich verspreid hadden over Midden Java om de volksoorlog te organiseren. Het boek vertelt van zijn belevenissen in dat jaar, van de Nederlandse aanval op Yogyakarta op 19 december 1948 tot en met de soevereiniteitsoverdracht aan Indonesië, eind december 1949.

Alvorens op het boek in te gaan, lijkt het mij gewenst iets te zeggen over de aandacht die er in Nederland bestaat voor de periode van de Indonesische vrijheidsstrijd en dekolonisatie, 1945-1949. Hoewel wij in de laatste jaren getuige zijn van een aanzwellende stroom publikaties over deze tijd - in de vorm van boeken en artikelen in wetenschappelijke tijdschriften en kranten, stellen de resultaten van het onderzoek de lezer meer dan eens teleur. Steeds dezelfde vragen, steeds dezelfde politici en alsmaar hetzelfde verhaal. De aandacht richt zich bijna uitsluitend op de totstandkoming en praktische uitwerking van het beleid in Den Haag en op de politieke verantwoordelijkheid van partijen en individuele politici, op de Beels, de Stickers, de Sassens *e tutti quanti*. Deze fixatie op Indonesië als issue in de na-oorlogse binnenlandse politiek begint enigszins benauwend te worden. De resultaten van het onderzoek spreken weinig tot de verbeelding; steeds vaker worden wij geconfronteerd met publikaties waarvan men slechts met het vergrootglas in de hand en een goed ontwikkeld gevoel voor de politieke nuance kan genieten. De ijverige onderzoekers blijven speuren naar documenten, die het bestaande beeld als bij toverslag zouden kunnen doen veranderen en hopen op de verborgen schatten van onont-

gonnen privé-archieven en ongepubliceerde ego-documenten van allerlei slag. Het zal tevergeefse moeite blijken te zijn. Het zogenaamde "dagboek" van Beel, waar onze speurneuzen zo lang naar hadden uitgekeken, bleek onlangs een weinig bruikbaar en achteraf samengesteld geheel te zijn.²

De lezer zoekt tevergeefs naar een bredere aanpak, naar iets wat lijkt op een comparatieve benadering, waarbij de Nederlands-Indonesische ervaringen in het grote, internationale perspectief van de dekolonisatie geplaatst worden. Hij vindt die niet, met uitzondering dan van een beschouwing van de socioloog J.A.A. van Doorn als nieuwe inleiding bij de herdruk van *Ontsporing van Geweld*.³ De fixatie op de binnenlandse verhoudingen, waarover ik boven sprak, lijkt welhaast voort te komen uit eenzelfde beperktheid van geest als die destijds geheerst moet hebben in de burelen van 'beleidsmakers' en politici met betrekking tot Indonesië. De vensters dicht en een discussie die de naam niet verdient, vol partijpolitieke navelstaanderij, quasi-onthullingen en wat dies meer zij. Indonesiërs zoekt men tevergeefs in deze publikaties en de Indonesische Revolutie, de grote maatschappelijke beweging, waarmee de dekolonisatie gepaard ging, is geheel afwezig.

Dit alles bedenkt men zich wanneer men kennismaakt met Simatupang's verhaal of het herleest - nu voor het eerst in het Nederlands. Hier is een boek dat - ondanks het feit dat het reeds 25 jaar geleden verscheen - fris aandoet. Het is geschreven in een nuchtere, registrerende stijl, maar tegelijk bespiegeld van toon en bezorgd om Indonesië's toekomst. En zonder enige ijdeltuiterij en zelfverheffing.

Toen de aanval op Yogyakarta op 19 december 1948 begon, was kolonel Simatupang waarnemend chef-staf van de Republikeinse strijdkrachten. Hij was toen 28 jaar en stond aan het begin van een dramatische periode in zijn leven. Hij woonde in Yogyakarta, waar de regering van de Republiek zetelde en de belangrijkste officieren van het leger rondom Sudirman, de opperbevelhebber, waren samengetrokken. Hij assisteerde Sudirman bij het voorbereiden van de militaire strategie voor de komende tijd en maakte, als vertegenwoordiger van de militairen, deel uit van de delegatie die met de Nederlanders onderhandelde over de praktische uitvoering van de bepalingen van de 'Renville-overeenkomst'. Toen de aanval een feit was en de Nederlandse troepen zeer snel oprukten, besloot het Republikeinse kabinet in Yogyakarta te blijven en zich dus gevangen te laten nemen. De strijdkrachten echter zouden de stad verlaten, zich over Midden- en Oost Java verspreiden en vandaar uit de 'Volksoorlog' organiseren. Dat was het begin

van een gevaarlijke ontwikkeling: de politieke leiding van de Republiek en de soldaten zouden nu elk hun eigen taak en ontwikkeling krijgen. De één zou onderhandelen met de Nederlanders vanuit een hele of halve internering, de ander zou vanuit de bergen van Java een guerrilla-oorlog tegen de Nederlanders beginnen. Simatupang heeft vanaf het begin het gevaar van het uiteengroeien van beide groepen onder ogen gezien en alles in het werk gesteld om de communicatie tussen politieke leiders en leger te herstellen en te intensiveren. Dat is een van de fascinerende aspecten van dit boek.

Ook kolonel Simatupang vertrok op 19 december uit Yogyakarta om te beginnen aan een tocht te voet door Midden Java, ten prooi aan wisselende gemoedsstemmingen. Was dit het begin van het einde van de Republiek? Spoedig echter slaagden hij en zijn mede-officieren er in een rudimentaire vorm van organisatie te herstellen. Hij schrijft dat zijn hele conceptie van het land veranderde. Steden en gebaande wegen lieten zij links liggen, die waren voor de Nederlanders. Maar de bospaden, de in de bergen verscholen dorpjes, dát was het domein van het guerrilla-leger in oprichting. Na ongeveer een maand van chaos en solistische acties waren de communicatielijnen hersteld. Van de dorpsbewoners, die ze op hun tocht ontmoetten, kregen ze voedsel. Kinderen en jongeren, gemobiliseerd vanaf 1 februari, spanden zich voor hen in als koerier en gids. Zij werden aangeduid als *Pajer Desa*, (Pasukan Gerilya Desa, d.w.z. dorps guerrilla troep).

Dit is het verhaal van de eerste drie hoofdstukken. Het vierde hoofdstuk speelt zich af in het dorpje dat een aantal maanden lang Simatupang's basis zou zijn: Banaran, in de bergen ten westen van Yogyakarta. Hier dacht hij na over de positie van de Republiek op het wereldtoneel, over de opbouw van het guerrilla-leger, over de toekomstige plaats van het leger in een onafhankelijk en vrij Indonesië, en over het Indonesische volk, dat voor het grootste deel op het platteland woonde en waarvan hij de levenswijze nu zo indringend leerde kennen. Vanuit Banaran maakte hij een voettocht op zoek naar opperbevelhebber Sudirman, die ergens op Oost Java moest verblijven. Hij vond hem niet, maar bleef proberen met hem en andere hoge officieren in contact te komen om te beraadslagen. Het was immers dringend nodig om de politieke leiders, die naar Jakarta en Bangka waren overgebracht, te instrueren en te doordringen van de visie van het leger. Na een tocht van 40 dagen keerde hij in maart '49 weer terug in Banaran.

Inmiddels was duidelijk geworden, dat het Nederlandse offensief, dat zo succesvol begon, geheel was vastgelopen, zowel in militair als in politiek opzicht. Vanaf hoofdstuk VI concentreert Simatupang zich op de onderhande-

lingen die steeds dichterbij kwamen. Wat moeten de militairen doen om hun stem mee te laten klinken bij de onderhandelingen? Hoe kunnen zij voorkomen dat zij straks aan de zijlijn staan en dat de belangrijkste beslissingen - ook over militaire zaken - buiten hen om genomen worden? Simatupang formuleerde in die maanden het concept van de 'tweede linie', een strijdplan dat actueel werd na de acceptatie van het Van Rooyen-Rum accoord van april 1949. Het voorzag in het in staat van paraatheid houden van de Republikeinse troepen voor de duur van de onderhandelingen. Simatupang verwachtte dat de Nederlanders de onderhandelingen langzaam zouden laten vastlopen; wij kennen hen immers, zo schreef hij, als een volk van verraders. Daarom moet de strijd elk ogenblik hervat kunnen worden door de troepen, die steeds direct inzetbaar moeten blijven. Alleen al dit laatste, zo besefte hij, was een reusachtige taak. Immers, de kans was groot dat het leger uiteen zou vallen, dat het de hoge graad van discipline, logistieke organisatie en zelfvertrouwen, die het had bereikt, niet zou kunnen handhaven.

Na het Van Rooyen-Rum accoord mochten de troepen van de Republiek terugkeren naar *Yogya*, dat door de Nederlanders ontruimd zou worden. De *hijra*, zoals veel Islamitische Indonesiërs de terugtocht van de Republikeinse troepen in december 1948 hadden gezien, was inderdaad slechts tijdelijk geweest. Nu kwamen ze zegevierend terug. De hoofdstukken IX en X zijn aan deze terugkeer gewijd. Simatupang besefte dat nu een moeilijke fase was ingetreden, vooral politiek en psychologisch. De strijd in de voorafgaande maanden had eensgezindheid gebracht: nu zouden de onderhuids voelbare spanningen en latente conflicten aan de dag kunnen treden. Het meest ontroerende stuk van het boek gaat over generaal Sudirman's terugkeer naar *Yogyakarta*. Hij was toen 34 jaar en leed al geruime tijd aan tbc, waardoor hij zeer verzwakt was. Hij werd de hele tijd in een draagstoel door Oost Java gesleept, begeleid door een kleine groep officieren. Eén van hen, zijn adjudant, kapitein Supardjo, heeft een dagboek bijgehouden dat Simatupang in zijn boek heeft opgenomen (hoofdstuk X). Het is kort, maar geeft een aangrijpend beeld van Sudirman's omzwervingen en inspanningen om de oorlog te blijven leiden ondanks zijn ziekte. De Nederlandse editie bevat een aantal zeer fraaie foto's van Sudirman en zijn groep, van zijn ontmoeting met Sukarno en Sjaffruddin Prawiranegara, heel mooie, sobere opnamen.

De laatste hoofdstukken zijn gewijd aan de onderhandelingen, eerst met de Indonesische 'deelstaten' op de zgn. Inter-Indonesische Ronde-Tafel Conferentie. Ook hierop had hij zich terdege voorbereid in gesprekken met Sudirman. Wat zou de plaats worden van het leger en wat zou er gebeuren met

het K.N.I.L.? In de militaire commissie, één van de commissies waarin de Ronde-Tafel Conferentie was opgesplitst, moest Simatupang zich in de herfst van 1949 over deze problemen buigen. Hij geeft er kort en helder verslag van. Tot het laatst toe bleven de Nederlandse Onderhandelaren onbuigzaam. Zo wilden zij volstrekt niet spreken over de 'liquidatie' van het K.N.I.L., zodat de gedelegeerden ter vergadering gedwongen waren zich het eufemisme 'reorganisatie' te bedienen.

Simatupang's boek is een belangrijk boek omwille van het inzicht dat het biedt in de Indonesische Revolutie; omwille van de visie van één van Indonesië's belangrijkste staatslieden, een man, die aan de wieg heeft gestaan van het moderne leger van Indonesië en die door zijn politieke inzicht en niet aflatende inspanningen soldaten en politici in die cruciale jaren bijeen heeft weten te houden.

Deze Nederlandse editie is de moeite waard; vertaling en verzorging zijn goed (al zijn enkele documenten, die in het oorspronkelijke boek aanwezig waren, weggelaten; het wordt steeds vermeld, al blijven de redenen duister) en twee inleidende beschouwingen vergroten de waarde ervan nog aanzienlijk. J. Verkuyl wijdt een sympathiserend, persoonlijk getint stuk aan het leven van Simatupang, die hij goed heeft leren kennen toen hij in Indonesië woonde. Simatupang is christen en was actief in de Indonesische Raad van Kerken en in de Wereldraad van Kerken.

J.A.A. van Doorn geeft een afstandelijker visie op Simatupang door hem te portretteren als een man van twee werelden. Deels is zijn leven bepaald door wat de Nederlanders hem hebben geleerd. Hij sprak hun taal, had in zekere zin deel aan hun cultuur, was opgeleid tot Nederlands officier en maakte kortstondig deel uit van het K.N.I.L. Anderzijds behoorde hij tot de generatie van jonge Indonesische revolutionairen, *pemuda s*, voor wie de onafhankelijkheid en vrijheid van Indonesië boven alles ging.

Deze twee waarderende portretten zijn in zekere zin te zien als een late Nederlandse daad van eenvoudige rechtvaardigheid. De Nederlanders dachten namelijk onveranderd negatief over Simatupang. Ze beschouwden hem als een onbetrouwbare Republikein omdat hij tegelijk onderhandelingen voerde én deelnam aan het ondergronds verzet. Keer op keer probeerden de leger autoriteiten deze 'TNI-kolonel' (zoals ze hem noemden, met aanhalingstekens en al) uit te sluiten van deelname aan commissies. Zeker toen de Nederlanders tijdens de 'Tweede Politie Actie' de hand konden leggen op documenten van het Republikeinse Ministerie van Defensie, waaruit de betrokkenheid van Simatupang bij de organisatie van het verzet overduidelijk bleek, namen de

protesten tegen hem sterk toe. Zelfs in Nederland - tijdens de Ronde-Tafel Conferentie - bleef de persoon van Simatupang botsen met de militairen. Een interview met het Algemeen Handelsblad van 11 september 1949, waarin hij T.N.I.-infiltratie in Semarang had ontkend, leidde tot nieuwe wrevel, maar men liet het maar zo, om de sfeer aan de onderhandelingstafel niet nog slechter te maken.

De slotsom mag inmiddels duidelijk zijn: het boek van Simatupang biedt ons een boeiende en doorleefde visie op de Indonesische Revolutie en het militaire verzet tegen Nederland. Het verdient door velen gelezen te worden. Temidden van zoveel Batavus Droogstoppel-proza is het een verademing.

J.A. DE MOOR

1. *Het laatste jaar van de Indonesische Vrijheidsstrijd, 1948-1949*. Een authentiek verslag door T.B. Simatupang, voormalig chef-staf van de Indonesische Strijdkrachten. (Kampen, 1985) 234 pp.
2. Vgl. R. Gase, 'Dagboek van Beel: PvdA vóór Tweede Politionele Actie', in *NRC-Handelsblad* 28 november 1985. De auteur van dit artikel was zo bevreesd dat dit lekkere hapje hem door de anderen zou worden afgepakt, dat hij het 'dagboek' in zijn geheel liet fotocopieëren voor f646,10. Vervolgens schrijft hij: "Qua inhoud viel het dagboek Beel enigszins tegen". Tja.
3. J.A.A. van Doorn en W.J. Hendrix, *Het Nederlands-Indonesisch conflict. Ontsporing van geweld*. (Dieren, 1983 (tweede druk)), Dekolonisatie Vergetijkenderwijs, 19-49.